

MĂRTURII DIN EXISTENȚA CENTENARĂ A MUZEULUI BÂRLĂDEAN NECOMSEMNAȚE ÎN DOCUMENTELE DE ARHIVĂ

Viața ne-a oferit privilegiul de a ne număra, până la acest moment, printre puținii muzeografi care au avut privilegiul să fie implicați în proiectele dedicate aniversării Muzeului, o instituție culturală apărută în comunitatea bârlădeană, în 10 aprilie 1914.

Cum primul jubileu de 50 de ani a trecut fără a fi sărbătorit, la finele următorului deceniu, în anul 1974, această omisiune a fost compensată cu prima aniversare a Muzeului.

Au urmat aniversările muzeului la 75 de ani (1989), la opt decenii (1994) și, în 2004, împlinirea a 90 de ani. De fiecare dată, în atmosfera specifică momentului, cu tensiunile existente în plan național, cu lipsuri de toate felurile, cu dreptul de a acționa liber, chiar în condiții de cenzură, am reușit să organizăm câte un eveniment cultural de rang național, la care au participat mari personalități și partenerul principal, publicul bârlădean.

În calitatea noastră de muzeograf și apoi, ca director (1986-2004), ne gândeam de fiecare dată cu speranță și emoție la aniversarea centenară, care ni se părea, atunci, foarte îndepărtată.

Și, iată, acest moment a venit, găsindu-ne în postura de invitat de a relata un gând din cei aproape patru decenii de activitate ca muzeograf, o pagină din dosarul existenței Muzeului, pe care o dedicăm tuturor celor care au contribuit și au susținut Muzeul în drumul devenirii centenare, care nu a fost lin și nici ușor.

Credem că, centenarul Muzeului bârlădean capătă o semnificație mult mai profundă din punct de vedere istoric dacă ținem cont de faptul că, în România, ideea instituției de cultură cu caracter public capătă contur abia în secolul al XIX-lea, mult mai târziu comparativ cu multe alte țări.

La acest moment, în societatea românească, o parte a intelectualilor, adevărate personalități, se implică voluntar în viața comunităților unde trăiau, reușind prin atitudinea lor să schimbe mentalități bine înrădăcinate.

Asemenea personalități au existat și în rândul comunității bârlădene, intelectuali luminați, ctitorii primelor instituții publice de cultură, al căror demers capătă o valoare deosebită dacă ținem cont că, la acea dată, marea majoritate a românilor nu urma cursuri școlare și nu simțea nevoia de a “consuma” cultură.

Ori de câte ori am avut ocazia, în luările de cuvânt sau în scris, i-am omagiat pe ctitorii Bibliotecii și ai Muzeului.

Astăzi, mai mult decât altă dată, ne facem o datorie de onoare omagiind personalitatea poetului George Tutoveanu, ctitorul primei biblioteci publice (1906) și a primului fond de carte, constituit prin donații, în cadrul căruia ponderea o dețineau cele provenite din biblioteca personală.

Ideea poetului, susținerea documentată și consecventă, promovarea acesteia în presa locală au contribuit la atragerea și implicarea altor personalități, cărora le datorăm înființarea celei de a doua instituții de cultură, Muzeul.

În letopisețul acestor meleaguri, un loc de mare cinste îi revine profesorului Stroe Belloescu, un adevărat mecena cultural, la inițiativa și cu banii căruia, Bârladul s-a îmbogățit cu primul centru cultural, numit “Casă Națională”, unde, conform dorinței ctitorului înscrisă în actul de donație, datat 1909, această clădire devenea sediul exclusiv al bibliotecii (inaugurată în anul 1909), pinacotecii și al muzeului, ce trebuiau înființate.

Câțiva ani mai târziu, în 10 aprilie 1914, alți intelectuali semnau actul de constituire a Muzeului, condus de un comitet a cărui președinte era prof. Gh. Constantinescu-Râmniceanu, vice-președinte - colonel D. Petrescu-Tocineanu, casier - moșierul I. Em. Pallady (provine din familia cunoscutului pictor Pallady) și, nu în ultimul rând, primul conservator al Muzeului, preotul I. Antonovici, care, în calitatea de membru corespondent al Comisiunii Monumentelor Istorice București, înaintează, în copie, actul de constituire acestui înalt for național.

Rolul și reușitele acestor ctitori sunt cu atât mai importante dacă avem în vedere că, la acest

moment, rețeaua muzeală și cea bibliotecară erau la începuturi și, implicit, la construirea acelei relații între o astfel de instituție și consumatorul de cultură, știut fiind că, de regulă, publicul este conservator.

Un adevăr irefutabil, valabil oriunde pe mapamond, constă în aceea că existența și evoluția unei instituții de cultură, cu beneficii cuantificabile în timp, depind în principal de decidentul finanțator, deci politic, și, în plan secund, dar tot atât de important, de profesionalismul, loialitatea, pasiunea și dreptul de a acționa fără constrângeri a celor care le gestionează.

Indiferent din ce unghi am privi existența Muzeului bărlădean, ajuns la primul centenar, instituția a avut un drum ascendent, cu mari reușite, dar și cu nerealizări.

Cum aceste etape, mai mult sau mai puțin bune, se regăsesc în documentele de arhivă, care vor vedea lumina tiparului într-o monografie, sperăm într-un viitor cât mai apropiat, ne-am propus să evocăm câteva momente necunoscute, dar trăite la un moment dat.

În calitate de martor a cărui memorie și uitare au străbătut doar un deceniu de la despărțirea de profesia de muzeograf (2004), evocarea noastră, responsabilă și obiectivă, dorim să devină un fapt cu valoare, încadrabil în receptarea unei epoci, numită memoria colectivă.

În suita perioadelor din existența Muzeului credem că una dintre cele mai nefaste a fost cea determinată de cataclismul din 1977, când Muzeul a înregistrat cele mai mari pierderi în patrimoniul mobil și imobil.

În sprijinul afirmației noastre ne propunem o scurtă retrospectivă a perioadei anilor '70, insistând pe fapte neconsemnate suficient și chiar deloc în documentele de arhivă.

Cu un an înainte de cutremur, pentru prima dată Muzeul primea în administrare tot spațiul din actualul sediu. Ultima instituție care a plecat din aripa de sud a fost Școala de Artă.

Știm cu toții, cei din domeniu, ce mare importanță are un spațiu pentru necesitățile unui muzeu și, cu atât mai mult, dacă avem în vedere că, de regulă, în plan național, acestui gen de instituție i-au fost repartizate sedii proiectate pentru cu totul alte destinații.

În ciuda faptului că spațiul primit fusese construit în secolul al XIX-lea, pentru sediul fostei Prefecturi Tutova, anul preluării integrale a acestui sediu, 1976, marchează, după părerea noastră, începutul unei noi perioade din existența Muzeului, demarată aparent cu fapte de bun augur.

Acum, Muzeul își închide porțile pentru public, se realizează prima mare repartizare a spațiilor între secțiile de istorie, artă și științele naturii, se întocmesc tematici noi și, deloc de neglijat, se obțin fonduri pentru refuncționalizarea și modernizarea spațiului, precum și realizarea unui mobilier muzeistic nou.

Aceste obiective au adus multă satisfacție și bucurie în rândul specialiștilor, veșnic nemulțumiți, pe bună dreptate, de spațiile pe care le aveau, colectiv condus de cunoscutul arheolog Vasile Palade (1923-1993), care și-a petrecut o viață în muzeu, începând cu anul angajării ca director, în anul 1959, până în momentul când a părăsit această lume.

Oricine va studia arhiva Muzeului, pe anul 1976, va găsi documente care fac trimitere la obiectivele enunțate de noi.

Ceea ce nu consemnează niciun document, dar care, credem, merită să fie cunoscut, este demersul directorului Vasile Palade (1959-1986) anterior documentelor redactate în limbajul standard al epocii.

Dacă ținem cont că, la acest moment, toată atenția și finanțarea erau subordonate deciziei politice de înființare a Muzeului Județean, aprobările pentru realizarea obiectivelor bărlădene reprezintă o mare reușită.

Atribuim acest succes directorului Vasile Palade, care avea o mare putere de convingere, o formulare hotărâtă, concisă, știa să fie insistent, fără a deranja. Avea abilitatea de a ieși din capcanele tensionate, apelând la o interpretare cu mult tâlc a tezelor ideologiei comuniste, exprimând adevăruri îmbrăcate în pildele pe care le moștenea din înțelepciunea omului de la țară, ajutându-l să schimbe discursul, dar niciodată ținta urmărită.

Toate succesele acestei perioade, obținute de directorul al cărui portret am încercat doar să îl creionăm, au avut o existență de scurtă durată. Totul a fost spulberat de cutremurul din primăvara lui 1977, care a provocat pierderi majore în patrimoniu.

Toate pagubele, cuantificate în listele întocmite cu minuțiozitate și semnate de muzeografi de la fiecare secție, au fost înaintate la toate nivelele, regăsibile în arhiva Muzeului.

Dar, cum în niciunul din aceste documente nu au putut fi consemnate și alte cauze care au contribuit alături de cutremur la pierderi de bunuri, ne propunem să le facem cunoscute.

Odată cu închiderea Muzeului pentru reorganizare, muzeografii au hotărât ca toate bunurile, conform tematicilor, să fie depozitate în ordine, în cel mai spațios loc, sala mare, de la etajul clădirii, în timp ce restul patrimoniului, în paralel, era împachetat și depozitat în spațiile din muzeu, programate să fie modernizate ultimile.

În momentul cutremurului, ștucatura bogată și plafonul din sala mare s-au așternut într-un strat gros de moloz, aterizat de la o înălțime de aproape 10 m, acoperind și distugând vitrine, cutii, bunuri de patrimoniu, ca să nu mai amintim de toate celelalte spații, care erau tot atât de afectate, dar, cu mai puține pagube de patrimoniu.

Prima decizie luată în aceste condiții a fost de a ne concentra toate eforturile, în ciuda personalului restrâns, pentru a salva patrimoniul din sala mare, unde am organizat un „șantier arheologic”.

Înarmați cu ustensilele specifice, dar, mai ales cu multă atenție, fiecare, în zgomotul silențios de șpaclu, mătură și roțile roabelor, mai anunța recuperarea fie a unui obiect întreg, fie a unor fragmente.

După câteva zile de activitate în acest “șantier” am devenit mai optimiști, putând estima, pe baza recuperărilor, că pagubele vor fi limitate.

Speranțele noastre s-au spulberat repede deoarece am fost anunțați că o comisie națională, numită de la Cabinetul numărul unu al țării, urma să sosească pentru evaluarea pagubelor din Bârlad și, implicit, a Muzeului.

După plecarea comisiei locale, condusă de edili timpului, am văzut, pentru prima dată, cum arăta colegul nostru Vasile Palade, “îngenunchiat” de absurda decizie de intervenție a militarilor pentru a îndepărta molozul din toate spațiile Muzeului.

În ciuda argumentelor directorului, de salvare a bunurilor aflate sub moloz, nu l-au ajutat în a obține exceptarea acestui șantier din acest vârtej absurd al curățeniei.

A doua zi, cu toții am asistat neputincioși cum tinerii militari, fără nici o vină, înarmați cu lopeți au aruncat în mașini nu numai molozul, dar și foarte multe valori de patrimoniu.

Venirea acestei onorate comisii, care nu suporta praful și molozul, și zelul politicianilor locali în a demonstra superiorilor „hărnicia” lor sunt adevăratele cauze ale pierderii unor importante piese care, în documente, pe nedrept sunt puse integral în seama seismului.

Toate acestea au devenit „victime colaterale”, datorate obtuzității și lipsei orizontului cultural specifice celor care, la un moment dat, sunt investiți ca factori de decizie.

Comisia națională a găsit un muzeu în ruină, acoperit, în ciuda curățeniei dorite de edili, de un strat gros de praf, un colectiv timorat și un director hotărât și convingător să obțină cât mai repede în scris un raport de expertiză.

Mizând pe haosul creat, graba și presiunea de a obține acest raport de expertiză, se bazau pe convingerea directorului să obțină redirectionarea fondurilor obținute în 1977, pentru începutul restaurării clădirii.

În timp record, comisia națională a semnat și parafat un raport de expertiză în care se stipula fără echivoc: spațiul era nefuncționabil, evacuarea - urgentă, ca și demolarea clădirii.

În atmosfera aceea de după cutremur, când toți eram speriați, directorul Vasile Palade nu s-a lăsat intimidat și a început lupta împotriva curentului, deoarece cu toții eram convinși că demolarea putea să însemne desființarea Muzeului, dacă ținem cont că orașul nu dispunea la acest moment de un spațiu care să poată adăposti tot ce avea în gestiune.

Întrucât nici un argument cu privire la superficialitatea membrilor comisiei naționale, susținut de director, nu a avut succes, acesta și-a concentrat toate eforturile să consulte alți specialiști, fără a avea acordul nimănui.

Acesta este momentul când Vasile Palade, cu pricepere și multă diplomatie, ajunge la șeful Catedrei de rezistență în construcții din cadrul Politehnicii ieșene, profesorul I. Mihu ?, pe care a

reușit să-l convingă să se deplaseze la Bârlad.

În urma primei vizite, profesorul a estimat că există soluții de consolidare a întregului imobil, impunându-se o cercetare amănunțită a întregului spațiu, care necesită, pe lângă timp, și bani.

Cum clădirea figura pe lista națională a demolărilor, oficial, nimeni nu putea investi pentru acest demers. În final, grație înțelegerii din partea specialistului ieșean, acesta s-a deplasat la Bârlad în mai multe etape, însoțit de studenți cu care a lucrat, de costurile cărora ne-am ocupat cu toții.

Înțelegerea deplină, venită din partea specialiștilor din Iași, și profesionalismul de care au dat dovadă s-au convertit într-un nou raport de expertiză, în care se stipula existența soluțiilor de consolidare a clădirii.

Anticipând vremurile ce urmau să vină, dar, mai ales, evaluând exact situația de la acel moment, Vasile Palade a făcut din acest raport o „armă” de care s-a folosit în bătălia care a urmat, consemnată în documente și soldată cu succes.

Astăzi, oricine va studia documentele care au contribuit la menținerea clădirii pe harta orașului, trebuie să înțeleagă că, fără atitudinea și demersurile directorului Vasile Palade, care a refuzat să aștepte disciplinat buldozerele, acest monument nu ar fi fost salvat de pe lista demolărilor.

De asemenea, se impune studierea cu atenție a paginilor clasate în dosarele privind consolidarea și refuncționalizarea sediului, unicul la acel moment (1977-1982), re consolidarea pentru public în primăvara anului 1982 și coroborarea cu alte informații din dosarele activităților specifice vor conduce, cu siguranță, la concluzii ce vor acoperi multe din lacunele documentelor de arhivă.

Nu același lucru se va întâmpla cu un alt eveniment din existența Muzeului care, credem noi, nu are nici o șansă să ajungă în sfera cunoașterii.

Din aceste considerente dedicăm, în finalul materialului nostru, câteva rânduri pentru a evoca cum a ajuns să se îmbogățească peisajul din fața clădirii Muzeului cu un bust al lui Vasile Pârvan.

Dat fiind importanța jubileului de 75 de ani, ne-am străduit ca, pe parcursul a 2-3 zile din anul 1989, să desfășurăm un program, apreciem noi, complex cu toate tensiunile pe care le percepeam fără a le putea defini.

În semn de omagiu adus muzeografilor care, în anul 1956, au reușit să impună în titulatura Muzeului numele lui Vasile Pârvan și a celor care, în decursul anilor, în ciuda comandamentelor vremurilor, au reușit să mențină această titulatură, ne-am propus să realizăm patronului un bust, savant a cărui devenire se leagă de școala bârlădeană.

Ca în orice demers de acest gen, dincolo de bunele intenții, stă nemiloasa sursă de finanțare pe care nu a fost posibil să o obținem cu toate tatonările făcute cu mulți ani înainte de jubileu.

După mai multe demersuri pe lângă câțiva sculptori, soldate, pe bună dreptate, cu eșecuri deoarece dreptul de autor și turnarea în bronz erau nu numai costisitoare, dar și greu de realizat, având în vedere materialul, nimeni nefiind dispus să se implice într-un asemenea proiect păgubos sub aspect financiar.

Primul pas optimist, care a deschis drumul realizării acestui bust, a fost hotărârea de a turna în bronz un bust în gips, existent în fondul donat al Muzeului de autorul acestei lucrări, sculptorul I. Dimitriu Bârlad, un alt fiu al locului, pe nedrept uitat.

Un al doilea pas, foarte important, a fost acceptul inginerului Dionisie Năstase, directorul Fabricii de Rulmenți, care, într-un gest de solidaritate, a făcut posibilă realizarea în secția de turnătorie a acestui bust.

După o turnare ratată, eforturile conjugate din partea inginerilor și a meșterilor au condus la reușita bustului lui Vasile Pârvan, existent și astăzi în fața Muzeului, a cărui dezvelire figurează doar ca un moment înscris în programul jubileului din anul 1989 și atât.

Lipsa noastră de inspirație în a consemna numele tuturor specialiștilor fabricii, care au dat dovadă de profesionalism și atașament în cadrul unui proiect, care nu intra în obligațiile de serviciu, sperăm, să o compensăm cu aceste rânduri, informație posibil de completat prin aprofundarea studiului arhivelor fabricii din perioada 1988-1989.

Astăzi, când muzeograful are o libertate infinit mai mare de acțiune, s-ar putea ca unii să catalogheze demersul nostru simplu și ușor.

Dincolo de orice opinie și de valoarea intrinsecă a operei de artă, acest bust ce poartă semnătura sculptorului Ion Dimitriu Bârlad, care dăinuie de 25 de ani în fața Muzeului, este un omagiu adus savantului, sculptorului, meșterilor turnători și, nu în ultimul rând, celor care au contribuit la un anumit timp la definirea și impunerea Muzeului ca o instituție de prestigiu.

Prof. Nicoleta ARNĂUTU

MUZEUL VIU

Ca bârlădean înainte de toate, desigur, dar nu mai puțin și ca profesor de literatură la Universitatea ieșeană, sunt bucuros să scriu, în prag de Sărbătorire, la centenar, a Muzeului „Vasile Pârvan”, cum am vorbit și/sau am scris despre Liceul **meu**, “Gheorghe Roșca Codreanu”, dar și despre cel de la care am absolvit, după numai un semestru pe băncile lui, actualul „Mihai Eminescu”, din uriașa clădire destinată inițial unui liceu militar, sau despre Teatrul „Victor Ion Popa”. Școlile, o instituție artistică, un muzeu de prestigiu național (și, fără exagerare, și de potențialul unuia, de istorie și artă, internațional), cărora, iată, în timp li s-au mai adăugat Pavilionul consacrat operei sculptorului și graficianului Marcel Guguianu și „Casa Roșie”, devenită, odată restaurată, Centrul de arte și studii „Mihai Eminescu”, astfel de instituții și spații benefice creației, artelor și receptării lor, formelor de inițiere superioară a unui public de calitate, schimbului de idei și, mai larg, atâtor forme de dezbateră critică, hermeneutică, înalt modelatoare de cultură și gust, tocmai ele au capacitatea reală de a articula dominantele de autentică identitate colectivă, de comunitate citadină, apte să distingă, să întrețină un climat al comuniunii de suflet și de conștiință a apartenenței, supraindividuală și transmisibilă, consolidabilă istoric, în lanțul generațiilor, firesc, statornic, organic.

Bârladul are, metaforic vorbind, dar deloc gratuit, cu vreo complezentă *indulgență* aniversară, propriul său blazon cultural, intelectual, de „vatră” creatoare, generoasă și rodnică în personalități de talie națională, uneori internațională, și în fermenți, de netăgăduit, ai întregii noastre vieți istorice, românești, și ai culturii naționale: Cuza, în istorie, fizicianul Procopiu, Ibrăileanu, marele Tonitza... Și câte alte nume nu ar merita să le continue șirul! Orașe ca al nostru, ca Romanul și Fălticeni, de asemenea, nu după numărul de locuitori se judecă, ci după numele-reper date țării: calitatea, nu cantitatea, da, fără îndoială. Biblioteca municipală „Stroe Belloescu”, amintitoare, cu discreție, însă una, totuși, cu îndreptățit panaș, de o așa de rodnică filantropie boierească, gând „vechi” ațintit către un viitor devenit treaptă în timp: cărțile, lectura – plăcută, germinatoare „zăbavă”, dar și memorie culturală a ceea ce dă mai de seamă o comunitate de viață istorică, liant sub curgerea heraclitică a vremilor și a biografiilor ce leagă „rod” (vocabula – simbol matricial în lirica *baadeanului* Cezar Ivănescu): documente, iconografie, piese muzeale, opere de artă. *Acolo*, în urmă cu un secol, a fost Începutul a ceea ce, iată, celebrăm azi. Să nu-l uităm pe bunul, generosul, *bătrânul* Stroe Belloescu, ctitorul de muzeu!

Am fost de atâtea ori, prin ani, la splendide, substanțiale manifestări culturale bârlădene: conferințe, comemorări, lansări de carte, vernisaje, colocvii și simpozioane, sărbătoriri ca și aceasta de față, unele la cifre (acumulate calendaristic) mai mari decât cea de acum, altele, dimpotrivă, mai mici. Și toate merită, din plin, atenția, implicarea și prețuirea noastră, a tuturor aceluia care, trăind la Bârlad sau **ailleurs**, oriunde în România sau în lumea largă, nu uită/nu uităm că am deschis ochii la lumina vieții aici, în *târgul* lui Tache, Ianche și Cadâr, în cetatea din „Țara de Jos” a Codrenilor și Epurenilor, a lui Vlahuță și Corneliu Moldovanu, a rădăcinilor de neam ale unor Palade și Chiricuță; a unor generoși și fecunzi animatori de viață culturală și înalți slujitori ai școlii, ai catedrei, ai artelor, ca Ștefan Negură, Gheorghe Gâlcă, Constantin Parfene, Hari Zupperman, Traian Nicola, Vasile Timuș, D-ra Asbiovi, Ion Dumitrache, Mihai Darabană, Mihai Nicu, frații Coloșenco, Lucian Raicu, C. D. Zeletin, Doctorul-mecena Constantin Teodorescu... Fără ei, fără însuflețirea, risipa de energie și competența lor, urbea noastră ar fi fost mai săracă la *capitolul*, cum spuneau animatori de altădată, fondatori de publicații periodice, deschizătoare de drum: *minte și*